

Examen HAVO 2008

tijdvak 2
woensdag 18 juni
9.00 - 12.00 uur

geschiedenis (nieuwe stijl)

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit 28 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 75 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen worden gevraagd en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Door de tijd heen

De volgende revoluties staan in willekeurige volgorde:

- 1 De Franse Revolutie werpt het ancien régime omver.
- 2 In de Oktoberrevolutie grijpen de Russische communisten onder leiding van Lenin de macht. Zij beloven dat zij de Russische deelname aan de Eerste Wereldoorlog zullen beëindigen.
- 3 De neolithische revolutie houdt in dat groepen jagers en verzamelaars een nieuwe leefwijze, de landbouw, ontwikkelen.
- 4 De Nederlandse Opstand wordt een revolutie als een aantal van de zeventien gewesten de koning van Spanje afzweert.
- 5 De ontwikkeling van het drieslagstelsel betekent een revolutie in de middeleeuwse landbouw, omdat de opbrengsten stijgen en de gronden minder snel uitgeput raken.
- 6 Na de Cubaanse Revolutie onder leiding van Fidel Castro sluit Cuba zich aan bij het communistische machtsblok en wordt daarom door de Verenigde Staten bestreden.

- 2p **1** Zet deze zes revoluties in de juiste volgorde van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Gebruik de zes revoluties uit vraag 1.

Deze revoluties kunnen worden verdeeld in politieke revoluties en in sociaaleconomische revoluties.

- 2p **2** Maak deze indeling. Doe het zo:
Politieke revoluties zijn: ... (noteer alleen de nummers).
Sociaaleconomische revoluties zijn: ... (noteer alleen de nummers).

Prehistorie en Oudheid

Gebruik bron 1.

Uit dit fragment blijkt dat er een verschil van mening bestaat tussen de Romeinse keizer en het joodse gezantschap.

- 3p **3** Leg uit:
- welk verschil van mening hier beschreven wordt en
  - welk politiek motief de keizer voor zijn mening kan hebben en
  - welk religieus motief het joodse gezantschap voor zijn mening heeft.

Gebruik bron 1.

Van keizer Caligula wordt gezegd dat hij een ziekelijke neiging tot sarren en pesten had. Philo van Alexandrië is één van de bronnen voor deze opvatting.

- 2p **4** Geef een reden waarom je bij de beoordeling van het karakter van Caligula voorzichtig moet zijn met het gebruik van deze bron.

Gebruik bron 2.

Een conclusie:

Uit de vondst van deze munt in Didam trek je de conclusie dat dit gebied tot het Romeinse Rijk behoorde.

2p **5** Leg uit dat je deze conclusie niet mag trekken.

Gebruik bron 2 en 3.

Munten zijn door de eeuwen heen gebruikt als middel om propaganda te voeren.

4p **6** Leg per munt uit welke politieke boodschap door de afbeeldingen op de munt wordt uitgedragen.

Gebruik bron 2 en 3.

1p **7** Noem een reden waarom een munt een effectief middel kan zijn om de politieke boodschap uit de vorige vraag over te brengen.

De Middeleeuwen

Gebruik bron 4.

Deze bron past bij een kenmerkend aspect van de middeleeuwen.

2p **8** Noem dit aspect en geef aan hoe dit uit de bron blijkt.

Gebruik bron 4.

In de tijd van Urbanus

- is het voor gelovigen heel belangrijk een bedevaart te maken naar het Heilige Land (Palestina);
- strijden overal in Europa feodale heren met elkaar om de macht.

4p **9** Leg van elk van deze verschijnselen uit dat het voor de paus een motief kan zijn geweest om op te roepen tot een kruistocht.

Gebruik bron 5.

Twee beweringen:

- 1 In dit stadsrecht wordt de macht van de graaf van Holland beperkt.
- 2 Dit stadsrecht maakt de graaf van Holland minder afhankelijk van de adel.

4p **10** Leg voor beide beweringen met de bron uit dat deze juist zijn.

Vroegmoderne tijd

Gebruik bron 6.

Sommige historici noemen het conflict in de Nederlanden dat resulteerde in de stichting van een Nederlandse staat (de Tachtigjarige Oorlog):

- een burgeroorlog of
- een opstand tegen de politiek van centralisatie van de koning van Spanje in de Nederlanden.

4p **11** Ondersteun beide opvattingen met een argument uit de bron.

Gebruik bron 7.

Frederik de Grote staat bekend als een verlicht vorst **en** als een absoluut vorst. In dit fragment komen beide kanten naar voren.

- 4p **12** Licht dit toe door uit te leggen op welke manier deze twee kanten van Frederik de Grote in dit fragment naar voren komen.

Gebruik bron 8.

Uit deze beschrijving blijkt dat de abolitionisten succes hebben gehad.

- 2p **13** Leg dit uit.

De herinneringen van Nettelbeck aan zijn tijd als stuurman op schepen van slavenhandelaars worden vaak gebruikt om de behandeling van de slaven op de schepen te onderzoeken.

- 2p **14** Noem een argument vóór en een argument tegen de bruikbaarheid van deze bron voor dit onderzoek.

Gebruik bron 9.

Een bewering:

Dit pamflet past aan de ene kant in de tijd waarin het is geschreven, maar is aan de andere kant zijn tijd ver vooruit.

- 4p **15** Toon dit aan voor beide onderdelen van de bewering.

Door de tijd heen

De volgende historische gebeurtenissen hebben te maken met vorsten.

- 1 Tijdens de regering van koning George III ontstaat er een democratische revolutie in de Britse koloniën in Noord-Amerika onder de leuze “No taxation without representation” (Geen belasting zonder vertegenwoordiging).
  - 2 De Arabische Sultan Saladin, heroverd Jeruzalem op de Kruisvaarders.
  - 3 Tsaar Peter de Grote bezoekt Amsterdam, het economische en culturele centrum van de Republiek, en de scheepswerven van de Zaanstreek, omdat hij Rusland wil moderniseren.
  - 4 De Nederlandse koning Willem II geeft de liberaal Thorbecke de opdracht om een nieuwe grondwet te ontwerpen, omdat hij geschrokken is van de democratische revoluties die op dat moment zijn uitgebroken in Parijs, Wenen en Berlijn.
  - 5 Karel de Grote herenigt een groot deel van het voormalige West-Romeinse rijk en laat zich tot keizer kronen. Hij bestuurt zijn rijk met behulp van zijn leenmannen.
  - 6 Filips II verklaart prins Willem van Oranje vogelvrij, omdat hij hem beschouwt als de oorzaak van het conflict in de Nederlanden. Willem van Oranje schrijft een Apologie (verdediging) tegen deze beschuldiging.
- 2p **16** Zet deze zes gebeurtenissen in de juiste volgorde, van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

Moderne tijd

Gebruik bron 10.

Carl Peters werd gesteund door missionarissen, fabrikanten en nationalisten.

- 5p **17** Licht dit toe door:
- eerst (zonder bron) bij elk van deze drie groepen uit te leggen welk motief deze groep had om het Duitse imperialisme in Afrika te steunen en
  - vervolgens te beredeneren bij welke groep het motief van Carl Peters het best past.

Gebruik bron 10.

De boeken van Carl Peters worden rond 1940 door de nationaalsocialisten opnieuw uitgegeven in Duitsland. Hij wordt door hen gebruikt in hun propaganda omdat zij hem als historisch voorbeeld zien.

- 2p **18** Leg uit waardoor Carl Peters voor hen een historisch voorbeeld is geweest.

Vanaf mei 1943 laat de Duitse bezetter van Nederland de bewoners hun radiotoestellen inleveren.

- 2p **19** Leg uit welke politieke reden de Duitse bezetter hiervoor had.

Een van de leuzen van de nationaalsocialisten in Duitsland was ‘Ein Volk, ein Reich, ein Führer’ (Eén volk, één rijk, één leider).

- 3p **20** Noem per onderdeel van deze leus een voorbeeld van de manier waarop dit in de praktijk werd gebracht door de Duitse nationaalsocialisten.

Gebruik bron 11.

De manier waarop Philip Morrison praat over wapenontwikkeling in de Tweede Wereldoorlog verschilt van zijn mening over wapenontwikkeling in de Koude Oorlog.

- 3p **21** Licht dit toe, door:
- eerst aan te geven wat hij vindt van de wapenontwikkeling in de Tweede Wereldoorlog en
  - daarna aan te geven wat hij vindt van de wapenontwikkeling in de Koude Oorlog en
  - ten slotte (zonder bron) een historische verklaring te geven voor de verandering van zijn mening.

Gebruik bron 11.

Uit deze bron blijkt continuïteit tussen de Tweede Wereldoorlog en de Koude Oorlog.

- 2p **22** Leg uit van welke continuïteit hier sprake is.

Let op: de laatste vragen van dit examen staan op de volgende pagina.

Gebruik bron 12.

Vanaf 1957 nationaliseert Soekarno de Nederlandse bedrijven in Indonesië.

- 2p **23** Leg uit waarom Soekarno deze maatregel ziet als een strijd tegen het kolonialisme.

Gebruik bron 12.

Zowel in de Verenigde Staten als in de Sovjet-Unie wordt deze Conferentie van Bandung met veel wantrouwen bekeken.

- 2p **24** Geef hiervoor een verklaring die voortkomt uit een kenmerkend aspect van die tijd.

Gebruik bron 13.

Stel, je bent stadsgids in Groningen en je leidt een groep bezoekers rond. Je komt in de Folkingestraat bij dit gebouw.

- 2p **25** Leg uit welk gevolg van de Tweede Wereldoorlog de stadsgids bij dit gebouw aan de orde kan stellen.

De economische samenwerking in Europa begon in 1948 met de oprichting van de OEES (Organisatie voor Europese Economische Samenwerking). In 1950 volgde de oprichting van de EGKS (Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal), die uitgroeide tot de EU (Europese Unie).

Deze economische samenwerking wordt in verband gebracht met:

- de crisis van het wereldkapitalisme van de jaren dertig en
- de Tweede Wereldoorlog.

- 4p **26** Leg dit verband voor beide onderdelen uit.

De toenemende westerse welvaart na de Tweede Wereldoorlog leidde tot sociaal-culturele veranderingen.

- 2p **27** Leg dit uit met een voorbeeld van zo'n sociaal-culturele verandering.

Gebruik bron 14.

Stefan Verwey levert in deze prent commentaar op een maatschappelijk verschijnsel.

- 2p **28** Leg uit wat zijn commentaar is.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.